

LBRIS

We know
books

RĂZBOI ȘI PACE

Lev Tolstoi

Traducere din limba rusă și note
NICOLAE ILIESCU

LITERA

București

Cuprins

Partea a șasea.....	5
Partea a șaptea.....	97
Partea a opta.....	161
Partea a noua.....	251
Partea a zecea.....	357

LBRIS

We know
books

PARTEA A ȘASEA

I

În anul 1808, împăratul Alexandru plecă la Erfurt pentru o nouă întrevedere cu împăratul Napoleon, și în societatea înaltă din Petersburg se vorbea mult de măreția acestei întâlniri maiestuoase.

În 1809, apropierea dintre cei doi stăpânitori ai lumii, cum erau numiți Napoleon și Alexandru, era atât de strânsă, încât atunci când, în anul acesta, Napoleon declară război Austriei, un corp de armată rus trecu granița ca să acorde sprijin vechiului inamic, Napoleon, împotriva vechiului aliat, împăratul Austriei; atât de strânsă, încât în societatea înaltă se vorbea de eventualitatea căsătoriei lui Napoleon cu una dintre surorile împăratului Alexandru. Dar pe lângă evenimentele de politică externă, atenția societății ruse era concentrată în mod deosebit asupra transformărilor interne, efectuate în această perioadă în toate domeniile administrației de stat.

Între timp, viața, viața adevărată a oamenilor, cu interesele ei primordiale: sănătate, boală, muncă, odihnă, cu interesele ei de alt ordin: gândire, știință, poezie, muzică, dragoste, prietenie, ură, pasiuni, continua ca întotdeauna independent și în afara apropierii sau vrajbei cu Napoleon Bonaparte, în afara tuturor reformelor posibile.

Prințul Andrei trăia de doi ani, fără întrerupere, la țară. Toate inițiativele pe care Pierre le luase pe moșiile lui fără să ajungă la vreun rezultat, trecând neîncetat de la un lucru la altul, prințul Andrei le dusesese la bun sfârșit fără să facă paradă în fața cuiva, oricine ar fi fost el, și fără vreun efort deosebit.

El era înzestrat în cel mai înalt grad cu acel spirit practic care îi lipsea lui Pierre și care, fără opinteli și eforturi din partea lui, făcea ca treburile ce le punea la cale să meargă înainte.

Cei trei sute de iobagi de pe una dintre moșiile lui fură transformați în plugari liberi (era unul dintre cele dintâi exemple în Rusia), în alte moșii, claca fu înlocuită cu dijma. În Boguecarovo fu adusă pe spezele lui o moașă cu carte ca să asiste femeile la naștere, iar un preot fu angajat să-i învețe să scrie și să citească pe copiii țăranilor și ai servitorilor.

Jumătate din timp, prințul Andrei și-l petrecea la Lîsîe Gorî cu tatăl și cu fiul său, care se afla încă în grija doicilor; cealaltă – în sihăstria de la Boguecarovo, cum numea tatăl lui această moșie a prințului Andrei. În ciuda indiferenței pe care o manifestase față de Pierre pentru evenimentele externe, el le urmărea cu asiduitate, primea multe cărți și, spre surprinderea lui, când el sau tatăl lui primeau oaspeți din Petersburg, din această vâltoare a vieții, observa că acești oameni erau mult mai puțin informați cu privire la viața politică internă și externă decât el, care trăia la țară fără întrerupere.

Pe lângă problemele legate de administrarea moșiilor, pe lângă lecturile din cele mai diferite cărți, prințul Andrei era preocupat în această perioadă de analiza critică a ultimelor două campanii nefericite ale armatei ruse și de redactarea unui proiect privind reforma regulamentelor noastre militare.

În primăvara lui 1809, prințul Andrei plecă la domeniile din ținutul Riazanului ale fiului său, al cărui tutore era.

Încălzit de soarele primăverii, ședea în caleașcă și privea cele dintâi fire de iarbă, cele dintâi frunze de mesteacăn și primii vălătuci de nori albi și primăvăratici, risipiți pe albastrul senin al cerului. Nu se gândea la nimic, lăsând privirea să-i rătăcească voioasă, aiurea, în toate părțile.

Trecuse de podul plutitor, unde, cu un an în urmă, discutase cu Pierre. Lăsară în urmă un sat murdar, niște arii, semănături

de toamnă, un pripor cu petice de zăpadă la capătul unui pod, un urcuș pe pământ spălat de ape, fâșii de miriști și tufișuri care începeau să înverzească, apoi intrară într-o pădure de mestecenii. În pădure era aproape cald, nu se simțea nici o adiere de vânt. Mestecenii, presărați cu frunzulițe și muguri lipicioși, nu se mișcau, și de sub frunzele de anul trecut, ridicându-le, rășăreau fire de iarbă verde și flori liliachii. Risipiți ici-colo prin mestecăniș, brazi mărunți, cu verdele lor strident, aminteau neplăcut de iarnă. Intrând în pădure, caii începură să sforăie și se acoperiră și mai mult de sudoare.

Valetul Piotr îi spuse ceva vizitiului și vizitiul îi răspunse afirmativ. Însă, pesemne, încuviințarea vizitiului nu îi fu de ajuns lui Piotr, el se întoarse pe capră către boier:

– Ce plăcut este, Luminăția Voastră! zise el, zâmbind respectuos.

– Ce spui?

– E plăcut, Luminăția Voastră.

„Ce-o fi vrând să zică?“, se întrebă prințul Andrei. „Cu siguranță, ceva despre primăvară“, își zise el, privind în toate părțile. „Și cât de repede a înverzit totul!... Și mestecănul, și mălinul, a înmugurit și arinul... Dar stejarul încă n-a început. Aha, iată și stejarul.“

La marginea drumului se înălța un stejar. De bună seamă, de zece ori mai bătrân decât mestecenii, de zece ori mai gros și de două ori mai înalt decât fiecare mestecăn. Era un stejar uriaș, cu greu l-ar fi putut cuprinde doi oameni cu brațele; avea multe crengi tăiate, pesemne de multă vreme, și scoarța cu multe cicatrice vechi. Cu brațele și degetele sale uriașe, noduroase, crescute fără nici o simetrie, se înălța, ca un monstru bătrân, supărat și disprețuitor, printre mestecenii zâmbitori. Singur el nu dorea să vadă nici primăvara, nici soarele.

„Primăvară, și iubire, și fericire!“, părea să spună stejarul. „Cum de nu vi se face lehamite de această amăgire stupidă și absurdă? Mereu același lucru și totul nu este decât o amăgire! Nu există nici primăvară, nici soare, nici fericire. Iată, priviți acești brazi, sufocați, morți, mereu aceeași, apoi – uitați-vă și la mine, care mi-am întins degetele rupte și zdrelite ori de unde

ar fi răsărit ele: din spate, din coapse; oricum au crescut ele, eu stau aici și nu cred în speranțele și amăgirile voastre!“

Traversând pădurea, prințul Andrei se întoarse de câteva ori să privească stejarul de parcă ar fi așteptat ceva de la el. Flori și iarbă creșteau și sub stejar, însă el rămânea la fel de nemișcat, ursuz, pocit și îndărătnic printre ele.

„Da, are dreptate, de o mie de ori are dreptate stejarul acesta“, își zicea prințul Andrei; „alții, cei tineri, să se lase ispitiți de această amăgire, căci noi știm ce este viața: viața noastră s-a isprăvit!“ Un șir întreg de gânduri negre, totuși melancolic plăcute, legate de acest stejar apărură în sufletul prințului Andrei. În cursul acestei călătorii își revăzu întreaga viață și ajunsese la vechea concluzie liniștitoare, dar care nu-i lăsa nici o speranță: că nu mai trebuie să întreprindă nimic, că trebuie să-și ducă viața până la capăt fără să facă rău, fără zburcium și fără dorințe.

II

Pentru problemele de tutelă ale moșilor din Riazan, prințul Andrei trebuia să se vadă cu mareșalul nobilimii din județ. Mareșal al nobilimii era contele Ilia Andreevici Rostov, și prințul Andrei se duse la el pe la mijlocul lunii mai.

Era perioada caldă a primăverii. Pădurea se înveșmântase toată, era praf și atât de cald, încât, trecând pe lângă o apă, îți venea să te arunci în ea și să te scalzi.

Îngândurat, preocupat de ceea ce trebuia să-l întrebe pe mareșalul nobilimii, prințul Andrei se îndrepta pe aleea principală a parcului spre casa Rostovilor din Otradnoe. La dreapta, printre copaci, răsunară niște glasuri zglobii și numaidecât zări un grup de fete care alergau, tăind calea trăsorii lui. În fruntea tuturor alerga spre trăsură o fată brunetă, subțirică, neobișnuit de subțirică, cu ochi negri, într-o rochie de stambă galbenă, legată la cap cu o batistă de buzunar de sub care scăpaseră câteva șuvițe de păr negru. Fata strigă ceva, însă, când văzu un străin, fără să se uite la el, fugi înapoi râzând.

Prințul Andrei, fără să știe de ce, își simți deodată inima cuprinsă de tristețe. Ziua era atât de frumoasă, soarele atât de

strălucitor, în jur totul atât de vesel; iar această față subțirică și frumoasă nu știa și nu voia să știe de existența lui și era mulțumită de viața ei, poate prostească, dar veselă și fericită. „De ce o fi așa de voioasă? La ce s-o fi gândind? Cu siguranță nici la regulamentul militar, nici la introducerea dijmei la țăranii de pe moșiile din Riazan. La ce se gândește? Ce-o fi făcând-o fericită?“, se întreba curios prințul Andrei.

În anul 1809, contele Ilia Andreici ducea la Otradnoe aceeași viață ca și înainte, adică primea aproape toată gubernia, organiza partide de vânătoare, spectacole de teatru, concerte, oferea dineuri. Bucuros, ca de orice oaspete nou, îl opri pe prințul Andrei aproape cu de-a sila să înnopteze la Otradnoe.

În cursul unei zile plicticoase, pe care o petrecu în compania gazdelor și a celor mai onorabili dintre musafiri, care, cu prilejul onomasticii apropiate, umpluseră casa bătrânului conte, Bolkonski se uită de mai multe ori la Natașa, care râdea și se amuza în mijlocul celeilalte jumătăți, cea tânără, a societății, întrebându-se de fiecare dată: „Oare la ce se gândește? De ce o fi atât de voioasă?“

Seara, rămas singur într-o cameră necunoscută, nu putu să adoarmă multă vreme. O vreme citi, apoi stinse lumânarea și o aprinse din nou. În camera cu obloane care se închideau din interior era cald. Era în ciudat pe acest bătrân nerod (cum îi zicea el lui Rostov), care îl reținuse, asigurându-l că nu sosiseră încă hârtiile necesare de la oraș, era în ciudat pe sine că rămăsese.

Prințul Andrei se ridică și se apropie de fereastră ca s-o deschidă. Îndată ce deschise obloanele, lumina lunii, care parcă pândea la fereastră și aștepta de mult clipa aceasta, năvăli în cameră. Deschise fereastra. Era o noapte răcoroasă, liniștită și senină. Chiar în fața ferestrei se întindea un șir de arbori tunși, dintr-o parte cuprinși de întuneric, dintr-alta de o lumină argintie. Sub arbori se așternea o vegetație succulentă, jilavă, stufoasă, ici-colo cu frunze și tulpini argintate. Mai departe, dincolo de arborii întunecați, se vedea un acoperiș scânteind sub picături de rouă, mai la dreapta un copac mare și stufoș, cu trunchiul și crengile de un alb strălucitor, iar deasupra lui – luna aproape plină pe cerul senin de primăvară nu prea înstelat.

Prințul Andrei se sprijini cu coatele de pervaz, cu ochii ațintiți spre cerul acesta nemărginit.

Camera prințului Andrei se afla la etajul întâi; încăperile de deasupra lui erau și ele ocupate și nici locatarii lor nu dormeau. De sus se auzi voce de femeie.

– Numai o singură dată, rosti această voce, pe care prințul Andrei o recunoscuse numaidecât.

– Da' când o să te culci? zise o altă voce.

– N-o să mă culc, nu pot să dorm, ce să fac? Hai, ultima oară...

Cele două voci feminine intonară o melodie ce părea să fie finalul unui cântec.

– Ah, ce splendoare! Dar acum, gata, la culcare.

– Culcă-te tu, eu nu pot, răspunse vocea dintâi, apropiindu-se de fereastră.

Persoana care vorbea se aplecă, pesemne, mult pe fereastră, fiindcă se auzea foșnetul rochiei și chiar răsuflarea ei. Totul amuți și înțepeni, ca și luna, ca și lumina și umbrele ei. Prințul Andrei se temea și el să facă vreo mișcare, să nu-și trădeze prezența involuntară.

– Sonia! Sonia! se auzi din nou prima voce. Vai, cum poți să dormi! Privește ce splendoare! Ah, ce splendoare. Trezește-te, Sonia, rosti ea aproape cu lacrimi în ochi. Zău, o noapte atât de minunată n-a mai fost nicicând.

Sonia răspunse ceva fără nici o tragere de inimă.

– Zău, privește ce lună!... Ah, ce minunăție! Vino-ncoace! Draga mea, inimioara mea, vino-ncoace. Ei, vezi? Îți vine să te apleci, uite-așa, să-ți cuprinzi genunchii cu brațele strâns, cât se poate de strâns, să te avânți și să zbori. Uite-așa!

– Destul, o să cazi.

Se auzi forfot de luptă și vocea nemulțumită a Soniei:

– Este ora două.

– Ah, îmi strici toată plăcerea. Bine, du-te, du-te.

Totul amuți din nou, însă prințul Andrei știa că ea este încă acolo, din când în când el auzea un foșnet ușor, uneori suspine.

– Ah, Doamne Dumnezeule! Ce-o mai fi și asta? strigă ea deodată. Bine, dacă trebuie să dormim – hai să dormim! și trânti fereastră.

„Habar n-are de existența mea!“, își zicea prințul Andrei, ascultând-o vorbind, nu știa de ce, aștepta și se temea că ea o să spună ceva despre el. „Și din nou ea! Parcă e un făcut!“, își zicea el. În sufletul lui se stârni un vârtej de gânduri și speranțe noi, neașteptate, în contradicție cu toată viața lui, încât, nesimțindu-se capabil să-și explice această stare, adormi numaidacă.

III

A doua zi, luându-și rămas-bun numai de la conte, fără să mai aștepte apariția părții femeiești, prințul Andrei plecă acasă.

Era începutul lui iunie, când prințul Andrei, pe drumul de întoarcere acasă, intră din nou în crângul de mesteceni unde acel stejar bătrân și noduros îi făcuse o impresie atât de ciudată, de neuitat. În pădure, clopoței cailor răsunau mai înăbușit decât cu o lună și jumătate în urmă; totul era bogat și umbros; și tinerii brazi risipiți prin pădure nu mai stricau frumusețea priveliștii și, supunându-se armoniei generale, își expuneau mugurii pufoși de un verde gingaș.

Toată ziua fusese cald, undeva se pregătea de furtună, însă doar un noruleț vărsă câțiva stropi în țărâna drumului și pe frunzele succulente. Partea din stânga a pădurii era întunecată, în umbră: cea din dreapta, umedă, lucioasă, strălucea sub razele soarelui, unduită ușor de vânt. Totul era în floare; privighetorile se întreceau, revărsându-și trilurile când mai aproape, când mai departe.

„Da, aici, în această pădure, se afla acel stejar cu care mă înțelegeam. Da' unde-o fi?“, își zicea prințul Andrei, privind în stânga drumului și, fără să-și dea seama, fără să-l recunoască, admira tocmai stejarul pe care îl căuta. Bătrânul stejar, într-un totul schimbat, întins ca o boltă bogată de verdeată, se înfiora ușor sub razele soarelui gata să asfințească. Nici degete noduroase, nici cicatrice, nici vechea neîncredere și tristețe – nimic din toate acestea. Prin aspra scoarță seculară, răzbătuseră, fără ramuri, frunze tinere plesnind de sevă, încât nu-ți venea să crezi că tocmai acest bătrân a fost în stare să le dea viață. „Da, chiar așa e gorunul acela“, își zise prințul Andrei, și brusc fu copleșit

de un sentiment inexplicabil de bucurie și înnoire de primăvară. Și, dintr-odată, clipele cele mai frumoase din viață îi reveniră în minte. Și Austerlitz-ul cu cerul său înalt, și chipul mort al soției cu acea expresie de reproș, și Pierre pe podul plutitor, și fetița fascinată și tulburată de frumusețea nopții, și noaptea aceea, și luna – toate i se perindară pe dinaintea ochilor.

„Nu, viața nu-i sfârșită la treizeci și unu de ani“, hotărî categoric și definitiv prințul Andrei. „Nu este de ajuns că eu știu ce se petrece în mine, trebuie să știe și alții: și Pierre, și această fetiță, care voia să zboare în cer, trebuie să mă cunoască toți, și viața mea să nu curgă doar pentru mine, iar ei să nu trăiască rupți de viața mea, și viața mea să se reflecte în ei toți, și toți să trăiască laolaltă cu mine!“

La întoarcerea din călătorie, prințul Andrei hotărî ca în toamnă să plece la Petersburg și născoci tot felul de motive. În orice clipă avea la dispoziție o serie întregă de argumente judicioase, logice, de ce trebuie să meargă la Petersburg și chiar de ce să intre în serviciul statului. Nici acum nu înțelegea cum putuse vreodată să se îndoiască de necesitatea de a-și trăi viața în mod activ, la fel cum cu o lună în urmă n-ar fi înțeles cum de i-a trecut prin cap ideea de a renunța la viața de la țară. I se părea limpede că toată experiența lui de viață trebuia să se piardă și să rămână un nonsens dacă n-ar aplica-o în practică și nu ar lua din nou parte activă la viață. Nu înțelegea nici măcar cum, în temeiul unor argumente atât de sărace, altădată putuse să i se pară limpede că s-ar înjosi, crezând din nou, după lecțiile vieții, în posibilitatea de a fi folositor, de a întâlni din nou fericirea și dragostea. Acum, logica îi spunea cu totul altceva. După această călătorie, prințul Andrei începu să se plictisească la țară, preocupările dinainte nu-l mai interesau și, deseori, singur, în cabinetul lui, se ridica și, apropiindu-se de oglindă, își privea chipul îndelung. Pe urmă, se întorcea și privea portretul răposatei Liza, care, pieptănată cu bucle *à la grecque*, se uita la el cu voioșie și tandrețe din rama aurită. Nu-i mai spunea soțului cuvintele cumplit de odinioară și îl privea pur și simplu veselă și curioasă. Și prințul Andrei, cu mâinile la spate, măsura îndelung camera cu pași mari încolo

și-ncoace, când încruntându-se, când zâmbind, chibzuind la acele gânduri absurde, inexprimabile în cuvinte și tainice precum o crimă, gânduri legate de Pierre, de glorie, de fata de la fereastră, de stejarul secular, de frumusețea feminină și de dragostea care i-au schimbat toată viața. Și dacă în aceste clipe intra cineva la el, devenea deosebit de sec, sever, categoric și mai ales neplăcut de logic.

– *Mon cher*, se întâmpla să-i spună prințesa Maria, intrând la el în astfel de momente, Nikolușka nu poate ieși astăzi la plimbare: e prea frig.

– Dacă era cald, îi răspundea atunci foarte sec prințul Andrei surorii sale, ar fi mers doar în cămașă, însă, cum este frig, trebuie îmbrăcat cu haine groase, care au fost născocite tocmai în acest scop. Iată ce trebuie să reținem din faptul că e frig, nu să ținem copilul în casă când el are nevoie de aer, spunea el cu o logică perfectă, ca și cum ar fi vrut să pedepsească pe cineva pentru tot acel zbucium tainic și ilogic care avea loc în sufletul lui.

În astfel de clipe, prințesa Maria se gândea cât de mult îi secătuieste pe bărbați activitatea intelectuală intensă.

IV

Prințul Andrei sosi la Petersburg în august 1809. Era vremea când gloria tânărului Speranski ajunsese la apogeu, iar reformele înlăptuite de el erau transpuse în viață cu deosebită râvnă și energie. În acest august, suveranul se răsturnase cu trăsura, vătămându-și piciorul, și a rămas la Petersburg trei săptămâni, văzându-se zilnic și exclusiv cu Speranski. În această perioadă se pregăteau nu doar cele două decrete celebre, care neliniștiseră societatea, privind suprimarea rangurilor de la curte și instituirea examenelor de grad pentru asesorii de colegiu și consilierii de stat, ci și o constituție de stat menită să schimbe sistemul judiciar, administrativ și financiar din Rusia, de la Consiliul de Stat până la consiliile de conducere ale plaselor. Acum se realizau și se întrupau acele visuri liberale cu care urcase la tron împăratul Alexandru și pe care năzuia să le